

Grlič in dodaja malo dalje: »Prav takšni filozofi (ki temu nasprotujejo), mislijo, (...) da ravno v socializmu ni potrebno dejansko osvoboditi teoretičnega ustvarjanja, ki je bilo doslej pridušeno ali samo notranje, samo vase zaprto. Objektivno bi se to reklo vrniti se na medčloveške odnose izza tistega, kar je v prvi fazi svojega zgodovinskega vzpona izbojevala meščanska, torej formalno in zgolj abstraktno svobodna družba.« Zatem citira Grlič prav Blocha: »Vse, kar se pri uku obnaša pasivno in samo kima z glavo, bo kmalu zaspalo. Vse tisto pa, kar se oprime stvari same in jo spremlja po njenih neutrlih poteh, postane polnoletno, zna nazadnje razlikovati med prijateljem in nasprotnikom in ve, kje si stvar utira pravo pot.« Potem pa Grlič nadaljuje: »Sicer pa, v čigavem imenu, zakaj in na temelju katerega kriterija vedo samo določeni ‚posestniki resnice‘, kje, kdaj in kako ‚odidemo predaleč‘ in zakaj se določene filozofske teze ne smejo objaviti...«. Človeka, ki razodeva »resnični filozofski žar«, »napor in domišljeno misel ali doslednost nekega stališča«, najrajši odpravijo »z dobro znano in izlizano terminologijo: subjektivni idealist, jezuit, sholastik, dogmatik, vulgarni materialist in podobno«. »Mislim,« nadaljuje Grlič, »da moremo na področju filozofije in sploh humanih odnosov med ljudmi prej vzpostaviti rodoviten, miselni in človeški pogovor s tistimi, ki imajo diametralno stališče, kakor pa s tistimi, ki so tako polni previdnosti, da sploh nimajo nikakršnega stališča« (*Republika*, februar 1961). O ljudeh, ki ob vsakem ontološkem stiku z novim pojavom padejo v nestrpnost, pa pravi Gajo Petrovič: »Zakaj naj predpostavljamo, da so le klasiki marksizma izključni nosilci filozofske resnice? Zakaj naj zmanjšujemo vrednost vsem ostalim marksističnim filozofom?« »Zakaj naj bi bil kateri koli drug marksistični filozofski tekst (Marxov, Engelsov, Lukácsev ali Blochov) vnaprej sumljiv ali prepovedan? Kdo je merodajen za dajanje takšnih prepovedi? Zakaj ne bi smeli preučevati filozofske dediščine marksizma, predvsem Marxove, v vsem obsegu in širini?« »Lukacs in Bloch izhajata v svojih najboljših delih predvsem iz mladega Marxa, pa zato nista niti revizionista niti popularizatorja, pač pa izvirna marksistična misleca« (*Telegram*, 14. IV. 1961).

Edvard Kocbek

GLOSE IN KOMENTARJI

KRATKO POJASNILO

Razmišljanje, ki ga je Veljko Rus pod naslovom *Neresnične dileme in resnična dilema* napisal kot odgovor na moj članek *Neresnične dileme* za 21. številko *Perspektiv*, zahteva od mene pravzaprav le kratko pojasnilo v zvezi s Heideggerjem. V svojem članku sem napisal med drugim o Heideggerju tudi tole:

»Vsa ta vprašanja so tem bolj zapletena, ker je Heidegger v svojem *Uvodu o metafiziko* pripisal nemškemu narodu takšne izjemne lastnosti, da je očitno, kako je ravno ta narod poklican, da reši krizo zapadne misli in zapadnega sveta.«

Veljko Rus energično protestira proti tem mojim opažanjem in je prepričan, da jih bo razkrinkal, brž ko »navedemo tekst, na katerega Pirjevec namiguje.« In res potem Rus navaja nekaj odlomkov iz *Uvoda v metafiziko*.

K temu njegovemu postopku, k njegovi interpretaciji Heideggerjevega besedila in k obsodbi mojih stališč naj dodam samo dve pojasnili. Prvič, potrebno je vedeti, da so Heideggerjeva besedila nastala v letu 1935. Na Heideggerjev tekst je treba gledati tudi iz perspektive tega preprostega zgodovinskega dejstva. Preberite še enkrat to, kar navaja Rus, in dodajte k temu leto 1935, pa boste morali priznati, da položaj nikakor ni tako zelo preprost, kot se zdi na prvi pogled.

Drugič pa Rus ne navaja prav vseh stavkov, ki v *Uvodu v metafiziko* govorijo o nemškem narodu in njegovi usodi, o Evropi in njenem položaju. Če bi Rus hotel ravnati zares korektno tako do Heideggerja kakor do mojega članka, bi moral navesti prav vse, kar je v zvezi z omenjenim problemom. Ne bom zdaj dodajal tega, kar je Rus izpustil, niti ne bom poskušal interpretirati tiste Heideggerjeve stavke, ki jih Rus ni omenil. Naj mi bo dovoljeno, da opozorim le na nekaj tez, ki jih je o tem vprašanju napisal Jean Wahl, profesor za filozofijo na Sorbonni, v svoji obsežni študiji *Vers la fin de l'ontologie*. Med drugim Wahl takole razlaga Heideggerjevo misel: »Et pourtant la question de l'être est en rapport très étroit avec celle du destin de l'Europe où se décide le destin de la terre et où notre *Dasein*, dit Heidegger, l'Allemagne est le milieu.« To se pravi: »In vendar je vprašanje biti v najtesnejši zvezi z vprašanjem usode Evrope, kjer se odloča usoda zemlje in kjer je naš *Dasein*, Nemčija, sredina« (str. 65). Še na drugih mestih govori Wahl o istih vprašanjih. Opozorim naj samo še na njegovo razmišljanje na strani 72, kjer dobi pojem sredine svojo še bolj konkretno vsebino. Takole povzema tukaj Heideggerjeve teze: »[Heidegger] nadaljuje: ko bo prišla ura odločitve, ura velike odločitve za Evropo, se ta odločitve ne bo mogla izvršiti drugače kakor tako, da se bodo razvile nove duhovne sile, izhajajoče iz sredine.« Iz sredine torej, iz Nemčije.

Prav dobro vem, da Jean Wahl ni isto kot Heidegger, vendar mislim, da nas njegova interpretacija vodi do enega izmed resničnih notranjih problemov Heideggerjeve filozofije — čeprav ima ta problem mnogo večje razsežnosti, kakor pa je bilo to mogoče pokazati v članku o neresničnih dilemah.

Spričo dejstva torej, da Rus ni navedel vseh Heideggerjevih stvakov, na katere sem »namigoval«, spričo dejstva, da so vsi ti stavki iz leta 1935, in opirajoč se na interpretacijo, ki jo je dal Jean Wahl, sem prepričan, da mojega opažanja o Heideggerjevem pojmovanju nemškega t. j. metafizičnega ljudstva, ki je v sredini, ni mogoče likvidirati niti ne tako naglo niti ne s takšno pejorativno in ihtivo prizadetostjo, kakor je to storil Veljko Rus, ki mu s tem vračam v ponovni premislek naslednje njegove besede: »Vse te podrobnosti nisem navedel zato, da bi branil Sartra in Heideggerja, ampak slovenskega bralca itd.« (Perspektive, str. 27, od 24. do 31 vrste).

Dušan Pirjevec